

Motion till riksdagen 2010/11:So583

av **Marianne Berg m.fl. (V)**

Lika möjligheter till assisterad befruktning för alla kvinnor

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i föräldrabalken som innebär att en moderskapspresumtion ska gälla i de fall där en lesbisk kvinna som lever i registrerat partnerskap genomgår assisterad befruktning vid allmänt sjukhus eller insemineras genom privat försorg.¹
2. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i föräldrabalken som innebär att en moderskapsbekräftelse ska gälla i de fall där en lesbisk kvinna som lever i ett samboförhållande genomgår assisterad befruktning utanför allmänt sjukhus eller insemineras genom privat försorg.¹
3. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. som innebär att ett par får uttrycklig rätt att välja en donator för assisterad befruktning.
4. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i föräldrabalken som innebär att den man som donerat sin sperma för assisterad befruktning av en kvinna får möjlighet att bekräfta faderskapet till barnet.¹
5. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagändring som innebär att det blir möjligt att få tillgång till assisterad befruktning på andra kliniker än de sju universitetssjukhusen.
6. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag till ändring i lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. som innebär att ensamstående kvinnor får tillgång till assisterad befruktning vid allmänt sjukhus.

Fel! Okänt namn på

7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en utredning med uppdrag att utreda möjligheten att ändra bestämmelserna om befruktning utanför kroppen i lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. som innebär att det blir möjligt för kvinnor att få behandling med donerade ägg och donerad sperma samtidigt.

Fel! Okänt namn på

¹ Yrkandena 1, 2 och 4 hänvisade till CU.

Fel! Okänt namn på

Assisterad befruktning och äggdonation

Den 1 juli 2005 ändrades lagen (1984:1140) om insemination och lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen så att även kvinnor som är partner eller sambo med en annan kvinna får behandlas med donerade spermier vid allmänt sjukhus. Partnern eller sambon anses tillsammans med den befruktade kvinnan som förälder till det barn som föds, förutsatt att hon har samtyckt till behandlingen.

År 2006 trädde lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. i kraft. I den nya lagen har bestämmelserna om insemination och om befruktning utanför kroppen arbetats in utan någon ändring i sak (6 och 7 kap.). För lesbiska kvinnor gäller en speciell reglering där föräldraskapet fastställs slutligen genom bekräftelse eller dom. Det barn som tillkommer utanför tillämpningen av 2006 års lag (tidigare 1984 och 1988 års lagar), t.ex. genom insemination i egen regi eller vid klinik utomlands, omfattas inte av lagstiftningen (prop. 2004/05:137). Det innebär att det fortfarande saknas möjlighet för den födande kvinnans maka/partner eller sambo att få föräldraskapet till barnet fastställt i en sådan situation. Trots möjligheten för lesbiska kvinnor att få tillgång till assisterad befruktning vid allmänt sjukhus är det fortfarande vanligt att paret i praktiken åker utomlands för att söka behandling eller att de själva genomför inseminationen i hemmet.

Sjukhusens köer har växt snabbt, vilket medför långa väntetider. Detta innebär också att de barn som tillkommer efter en insemination utomlands eller privat i hemmet löper risk att bara få en juridisk vårdnadshavare. I dag måste nämligen moderns partner ansöka om att adoptera barnet i ett sådant fall. Att det kan uppstå stora problem till följd av denna lucka i lagen visar tydligt två beslut från Norrköpings tingsrätt (se beslut 2006-12-14 A 2282-06, A2273-06) där två lesbiska kvinnor i två olika fall fick avslag på sin ansökan om att adoptera sin partners barn trots att Socialnämnden tillstyrkt adoptionerna.

Kvinnorna fick sedan rätt i högre instans men vi anser att dessa fall visar att lagen måste ändras då den inte erbjuder alla barn samma skydd. Lagändringen som trädde i kraft den 1 juli 2005 måste betraktas som ett första steg när det gäller frågan om lesbiska kvinnors tillgång till assisterad befruktning. För ensamstående kvinnor saknas i dag helt möjlighet till assisterad befruktning inom den svenska sjukvården. Vänsterpartiets mål är att lagstiftningen ska gälla lika för alla oavsett sexuell läggning och civilstånd. Vi menar därför att den befintliga lagstiftningen om assisterad befruktning måste ändras på en rad punkter.

Utredningen om föräldraskap vid assisterad befruktning

Utredningen "Föräldraskap vid assisterad befruktning" (SOU 2007:3) presenterade sitt förslag till lagändringar redan i januari 2007. Utredningen hade tillsatts på uppdrag av den förra socialdemokratiska regeringen i samarbete

med Vänsterpartiet. Vi är i stort mycket nöjda med utredningens förslag. Utredaren föreslår att föräldraskapet vid assisterad befruktning regleras på samma sätt för samkönade par och för olikkönade par. En föräldraskapspresumtion ska gälla så att den kvinna som är moderns maka/registrerade partner automatiskt anses vara barnets förälder. Om modern är sambo med en kvinna ska föräldraskapet fastställas genom bekräftelse eller dom. Bestämmelserna ska även omfatta assisterad befruktning som skett utomlands och insemination genom privat försorg. Utredaren föreslår även en ny bestämmelse i föräldrabalken om att barn som tillkommit genom assisterad befruktning med donerade ägg eller spermier har rätt till information om sitt genetiska ursprung. Det ska framgå att det är föräldrarna som har ansvaret för att upplysa barnet om detta. Vänsterpartiet har tidigare år föreslagit en motsvarande informationsplikt. Regeringen har dessvärre ännu inte presenterat något förslag som grundar sig på utredningen.

Moderskapspresumtion

Ett barn som föds inom ett heterosexuellt äktenskap faller under den s.k. faderskapspresumtionen. Mannen i äktenskapet anses alltså automatiskt vara far till barnet oavsett om han verkligen är den biologiska fadern eller inte. Som lagstiftningen är utformad i dag är det möjligt att ett barn som tillkommit i ett lesbiskt förhållande i praktiken bara får en rättslig vårdnadshavare. Om ett barn tillkommit genom privat insemination i hemmet eller efter assisterad befruktning vid klinik utomlands saknar nämligen den befruktade kvinnans partner möjlighet att bekräfta föräldraskapet. Vänsterpartiet anser att en moderskapspresumtion alltid ska gälla i de fall där det lesbiska paret är gifta/registrerade partners. Detta oavsett om barnet har avlats genom befruktning vid allmänt sjukhus eller genom privat försorg. Moderskapspresumtionen föreslås kunna hävas om donatorn vill ta på sig det rättsliga faderskapet under förutsättning att den biologiska modern och hennes maka/partner godkänner hans faderskapsbekräftelse. Således skulle samma regler som i en heterosexuell relation gälla för det rättsliga föräldraskapet i den lesbiska relationen. Ett alternativ till att införa en moderskapspresumtion skulle kunna vara att ta bort faderskapspresumtionen som gäller för barn till gifta heterosexuella par. Undersökningar visar nämligen att så många som 5–10 % av alla barn egentligen har en annan biologisk far än mannen i äktenskapet.

Regeringen bör därför återkomma med förslag till ändring i föräldrabalken som innebär att en moderskapspresumtion ska gälla i de fall där en lesbisk kvinna som lever i äktenskap/registrerat partnerskap genomgår assisterad befruktning vid allmänt sjukhus eller insemineras genom privat försorg. Detta bör riksdagen begära.

Fel! Okänt namn

Moderskapsbekräftelse

Enligt föräldrabalkens bestämmelser måste en man i ett heterosexuellt samboförhållande bekräfta faderskapet till barnet för att han ska anses som den rättsliga fadern. Vänsterpartiet menar att motsvarande regler ska gälla för moderns partner i ett samkönat samboförhållande. Moderskap bör kunna bekräftas på samma sätt som faderskap oavsett om modern befruktats vid allmänt sjukhus eller genom privat försorg. Vi menar att det inte finns några sakliga skäl till att de regler som gäller för heterosexuella par inte ska kunna tillämpas i lesbiska samborelationer.

Regeringen bör därför återkomma med förslag till ändring i föräldrabalken som innebär att en kvinna som är sambo med den kvinna som genomgår assisterad befruktning utanför allmänt sjukhus eller insemineras genom privat försorg får möjlighet att bekräfta moderskapet till barnet. Detta bör riksdagen begära.

En känd donator

I dag saknas en uttrycklig möjlighet för ett par att själva välja vilken man de vill ha som donator. Enligt uppgift är dock detta redan i dag möjligt vid vissa av universitetssjukhusen. Vänsterpartiet vill att det ska införas en lagreglerad rätt att välja donator för alla par oavsett sexuell läggning. Enligt 6 kap. 4 § lagen (2006:351) ska val av lämplig spermagivare göras av läkaren. Hur valet ska gå till regleras närmare i föreskrifter och allmänna råd från Socialstyrelsen. I huvudsak ska läkarens val styras av att den tänkte givaren inte skall vara olämplig av medicinska skäl, men läkaren bör enligt föreskrifterna även eftersträva att finna en man som liknar den blivande sociale fadern med avseende på ögonfärg, hårfärg och kroppsbyggnad. Enligt förarbeten till ändringar i lagstiftningen om assisterad befruktning finns det emellertid inget som hindrar att läkaren väljer någon som paret självt har pekat ut och som är villig att medverka (se prop. 2001/02:89). Vi menar att föreskrifterna om att donatorn bör likna den blivande fadern helt saknar relevans. En utseendemässig likhet mellan barnet och de blivande föräldrarna är t.ex. ingenting som eftersträvas vid adoptioner. Däremot är självfallet en medicinsk undersökning av den tilltänkte donatorn motiverad.

Regeringen bör därför återkomma med förslag till ändring i lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. som innebär att ett par får uttrycklig rätt att välja en donator för assisterad befruktning. Detta bör riksdagen begära.

Möjlighet för donatorn att bekräfta faderskapet

För många homosexuella män är donation av sperma den enda möjligheten som finns att bli far till ett barn. Enligt gällande lagstiftning kan en donator bekräfta faderskapet till ett barn som tillkommit genom privat insemination på samma sätt som en man som haft samlag med barnets mor. Vi menar att det

även ska finnas en möjlighet att bekräfta faderskapet till ett barn som tillkommit genom assisterad befruktning vid allmänt sjukhus. Denna möjlighet kommer enbart att bli aktuell i de fall där paret själva valt ut en donator. För den donator som läkaren väljer ut åt paret kommer situationen således att vara oförändrad. Möjligheten för en man att bekräfta faderskapet till det barn som tillkommit genom befruktning vid allmänt sjukhus bereder väg för att fler inseminationer kan genomföras under medicinskt kontrollerade former.

Regeringen bör därför återkomma med förslag till ändring i föräldrabalken som innebär att den man som donerat sin sperma för assisterad befruktning av en kvinna får möjlighet att bekräfta faderskapet till barnet. Detta bör riksdagen begära.

Insemination på barnmorskemottagningar

I dag är det enligt lagen (2006:351) endast möjligt att söka behandling vid de sju universitetssjukhusen som finns i Stockholm, Uppsala, Göteborg, Linköping, Malmö, Umeå och Örebro. Donerade spermier får endast hanteras vid dessa sjukhus. Sedan lesbiska par fr.o.m. den 1 juni 2005 fick tillgång till assisterad befruktning inom den svenska sjukvården har sjukhusens köer ökat lavinartat. Vi anser därför att det finns all anledning att tillåta insemination även på t.ex. barnmorskemottagningar. I Danmark och Finland är det redan i dag möjligt för barnmorskor att utföra insemination. Ett heterosexuellt par som söker assisterad befruktning torde oftast göra detta efter att själva ha försökt bli med barn genom samlag under en längre tid. En del lesbiska par kan ha försökt bli gravida genom privat insemination i hemmet men en del har inte försökt på egen hand utan i stället valt att söka behandling direkt. För de lesbiska par där den kvinna som ska bära barnet inte har problem med infertilitet torde det därför vara betydligt enklare att söka sig till en barnmorskemottagning för att där få hjälp med inseminationen i stället för att behöva ställa sig i kö vid något av universitetssjukhusen. I de fall där kvinnan är infertil krävs självfallet en mer ingående medicinsk utredning än vad en barnmorskemottagning kan erbjuda. Om barnmorskemottagningar ges möjlighet att utföra inseminationer så minskar belastningen på de ovan nämnda sjukhusen och de par som söker behandling behöver inte vänta på sin tur i årtal, något som kan vara nog så påfrestande för en relation. Vårt förslag innebär även en effektivare hantering av inseminationer både när det gäller kostnader och köer.

Regeringen bör därför lägga fram förslag till lagändring som innebär att det blir möjligt att få tillgång till assisterad befruktning på andra kliniker än de vid de sju universitetssjukhusen. Detta bör riksdagen begära.

Fel! Okänt namn

Ensamstående kvinnor och assisterad befruktning

Allt fler kvinnor upptäcker att man inte måste avstå från ett liv med barn bara för att de inte har någon partner. Vissa kvinnor väljer därför att adoptera medan andra har en stark längtan efter att bära och föda ett barn. I dag är det möjligt för en ensamstående kvinna som fyllt 25 år att adoptera ett barn. Vi anser att ensamstående kvinnor bör få tillgång till assisterad befruktning enligt samma villkor som kvinnor som lever i en relation. Utifrån principen om barnets bästa finns det ingen anledning att tro att det barn som tillkommit genom assisterad befruktning av en ensamstående kvinna skulle få sämre uppväxtvillkor än ett barn som adopterats av en ensamstående kvinna eller man eller av någon annan anledning lever med endast en förälder.

Den traditionella kärnfamiljen som består av mamma, pappa, barn är i dag en otidsenlig norm där många existerande familjebildningar inte får plats. Mångfalden av familjeformer ökar i skilsmässornas och kvinnofrigörelsens spår och det är rimligt att lagstiftningen anpassar sig till dessa nya levnads-mönster.

I dag är det bara kvinnor som lever i en parrelation som har möjlighet att få tillgång till assisterad befruktning enligt lag (2006:351). Dock är det vanligt att ensamstående kvinnor söker behandling på klinik i t.ex. Finland eller Danmark, vilket gör att det redan i dag föds barn som tillkommit genom assisterad befruktning av ensamstående kvinnor i Sverige.

Enligt gällande lagstiftning har det barn som tillkommit genom assisterad befruktning enligt lag (2006:351) rätt att få uppgift om vem donatorn är när barnet uppnått tillräcklig mognad. De barn som tillkommit genom assisterad befruktning utomlands saknar ofta den möjligheten.

Vänsterpartiet vill även erinra om att socialutskottets majoritet tidigare uttalat att utskottet förutsätter regeringen noga följer frågan om ensamstående kvinnors rätt till assisterad befruktning och återkommer till riksdagen om regeringen finner det motiverat (bet. 2006/07:SoU8). Såvitt vi känner till pågår något sådant arbete ännu inte i Regeringskansliet.

Regeringen bör därför återkomma med förslag till ändring i lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. som innebär att ensamstående kvinnor får tillgång till assisterad befruktning vid allmänt sjukhus. Detta bör riksdagen begära.

Behandling med donerat ägg och donerad sperma samtidigt

Under våren 2002 beslutade riksdagen att ändra vissa regler i dåvarande lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen som innebär att även behandling med donerade ägg blev tillåten. Lagen är dock skriven enbart med tanke på heterosexuella kvinnor som lider av infertilitet och ofrivillig barnlöshet. Eftersom både ägg och sperma inte får komma ifrån givare betyder det att infer-

Fel! Okänt namn på

tila lesbiska kvinnor saknar möjlighet att få behandling med donerade ägg. Vänsterpartiet anser att lesbiska kvinnor som är infertila och som skulle kunna få hjälp genom en äggdonation självklart ska kunna ha samma rättigheter och möjligheter som heterosexuella kvinnor. Vår uppfattning är därför att lagen inte ska ställa krav på att den kvinna som vill ta emot ett donerat ägg är gift eller sambo med en man. Möjligheten för lesbiska kvinnor och kvinnor som är ensamstående att få tillgång till behandling med donerade ägg måste därför utredas.

En möjlighet att få behandling med könsceller från två donatorer skulle även ge de heterosexuella par där båda parter är infertila en möjlighet att skaffa barn. Vidare skulle den kvinna-till-man transexuella man som vill donera ägg till sin kvinnliga partner därigenom kunna bli biologisk förälder.

Lagstiftningen kan inte längre utgå från kärnfamiljen som norm utan måste bejaka de familjebildningar som finns i praktiken. Det är inte rimligt att kvinnors möjlighet till behandling med donerade ägg ska vara beroende av civilstånd och sexuell läggning.

Regeringen bör därför tillsätta en utredning med uppdrag att se över bestämmelserna om befruktning utanför kroppen i lagen (2006:351) och annan relevant lagstiftning i syfte att ge kvinnor möjlighet att få tillgång till behandling med donerade ägg och donerad sperma samtidigt. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 24 oktober 2010

Marianne Berg (V)

Bengt Berg (V)

Eva Olofsson (V)

Mia Sydow Mölleby (V)

Amineh Kakabaveh (V)

Lena Olsson (V)